

[II, 471] εἰ γὰρ ἡ ζωὴ, φησὶν, ἀναρχός τε καὶ ἀτελεύτητος καὶ ἀφθαρτός ἐστι καὶ ἀγέννητος, ταῦτόν ἂν εἴη τῷ ἀγεννήτῳ ἢ ἀφθαρσία καὶ τῷ ἀτελευτήτῳ τὸ ἀναρχόν. καὶ προστίθῃσι τούτοις τὴν ἐκ τῶν λογισμῶν συμμαχίαν· οὐ γὰρ δυνατόν, φησί, τὴν μὲν ζωὴν εἶναι μίαν, τὸν δὲ τοῦ ἀφθάρτου λόγον μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τῷ τοῦ ἀγεννήτου λόγῳ.

καλῶς ὁ γενναῖος προστίθῃσι. [II, 472] δοκεῖ δὲ μὴδὲ τὸν τῆς δικαιοσύνης λόγον ἕτερον παρὰ τὰ εἰρημένα τυγχάνειν μὴδὲ τὸν τῆς σοφίας καὶ τὸν τῆς δυνάμεως καὶ τὸν τῆς ἀγαθότητος καὶ ἐκάστου τῶν θεοπρεπῶν ὀνομάτων, καὶ μὴδεὶς ἔστω λόγος κατὰ τὸ ἰδιάζον νοούμενος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ τῷ καταλόγῳ τῶν ὀνομάτων ἐν ὑποκείσθῳ τὸ σημαινόμενον, καὶ εἰς ὑπογραφῆς λόγος τὸν περὶ ἐκάστου τῶν λεγομένων ὅρον ἀποπληρούτω· κἂν ἐρωτηθῇς τὸ τοῦ κριτοῦ σημαινόμενον, τὴν τῆς ἀγεννησίας ἐρμηνείαν ἀπόκριναι, κἂν τῆς δικαιοσύνης δέῃ τὸν ὀρισμὸν ἀποδοῦναι, τὸ ἀσώματόν σοι πρόχειρον εἰς τὴν ἀπόκρισιν ἔστω, τί δὲ σημαίνει ἡ ἀφθαρσία, ὅπερ ἡ τοῦ ἐλέου πάντως ἐρεῖς ἢ ἡ τῆς κρίσεως σημασία παρίστησιν.

[II, 473] οὕτω καὶ τὰ καθ' ἕκαστα πάντα πρὸς ἄλληλα μεταχωρεῖτω, μηδεμιᾶς ἰδιαζούσης ἐμφάσεως τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου διαστελλούσης. καὶ εἰ ταῦτα νομοθετεῖ ὁ Εὐνόμιος, τί μάτην αἱ γραφαὶ πολυωνύμως τὴν θείαν φύσιν ἀνακαλοῦσιν, θεὸν κριτὴν δίκαιον ἰσχυρὸν μακρόθυμον ἀληθινὸν ἐλεήμονα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα κατονομάζουσαι;

[II, 474] εἰ γὰρ οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τίνος ἰδιαζούσης ἐννοίας καταλαμβάνεται, πάντα δὲ ἀλλήλοις διὰ τῆς κατὰ τὸ σημαινόμενον συγχύσεως ἀναπέφυρται, μάταιον ἂν εἴη πολλαῖς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ταῖς ἐπωνυμίαις κεχρηθῆναι, μηδεμιᾶς τῆς κατὰ τὸ σημαινόμενον διαφορᾶς ἀπ' ἀλλήλων τὰ ὀνόματα διαστελλούσης.

[II, 475] ἀλλὰ τίς οὕτως ἀπόπληκτος ὡς ἀγνοεῖν ὅτι ἡ μὲν θεία φύσις, ὃ τι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστί, μία ἐστὶν ἀπλῇ τις καὶ μονοειδὴς καὶ ἀσύνθετος καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ἐν ποικίλῃ τινὶ συνθέσει θεωρουμένη, ἢ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ χαμαὶ κειμένη καὶ ἐν τῷ γήινῳ τούτῳ βίῳ κατορωρυγμένη διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τηλαυγῶς κατιδεῖν τὸ ζητούμενον πολλαῖς ἐννοίαις τῆς ἀφράστου φύσεως πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς ἐπορέγεται, οὐ κατὰ μίαν τινὰ διάνοιαν τὸ κεκρυμμένον θηρεύουσα;

[II, 476] ἢ γὰρ ἂν εὐκόλος ἦν ἡ κατάληψις, εἰ μία τις ἡμῖν ἔφοδος πρὸς τὴν θείαν ἀποκέκριτο γνῶσιν· νυνὶ δὲ διὰ μὲν τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντὶ σοφίας σοφὸν εἶναι τὸ τοῦ παντός ἐπιστατοῦν ἐνοήσαμεν, διὰ δὲ τῆς τῶν θαυμάτων μεγαουργίας δυνάμεως ἔμφασιν ἐδεξάμεθα, τὸ δὲ ἐξ ἐκείνου πᾶν ἐξηφθαι πιστεύειν τοῦ μηδεμίαν αὐτοῦ τῆς ὑπάρξεως αἰτίαν εἶναι τεκμήριον γίνεται.

**Řehoř z Nyssy, *Proti Eunomiovi II*, 471-491 a 512-513: teorie významu
(v jakém smyslu jsou výpovědi o Bohu souznačné)**

[II, 471] Eunomius tvrdí: „Je-li /božský/ život bez počátku a bez konce a je-li nezničitelný a nezrozený, pak by byla nezničitelnost totéž co nezrozenost a být bez počátku totéž co být bez konce.“ A své tvrzení podpírá touto úvahou: „Není totiž možné, aby to byl jediný život, a přitom aby se pojem /logos/ nezničitelného nerovnal pojmu nezrozeného.“

Krásné vysvětlení od tohoto výtečného muže! [II, 472] Zdá se, že ani pojem spravedlnosti se od uvedených pojmů nebude lišit, ba ani pojem moudrosti, moci, dobroty či jakékoli jiné jméno /*onoma*/, jež se Bohu dává. Nechť tedy žádný pojem není chápán ve svém vlastním <významu>, ale celému tomu katalogu jmen ať je společný jediný význam /jediné označované: *hen to sémainomenon*/, a jeden opis ať vystihuje všechny! A zeptá-li se tě někdo na význam slova „soudce“, odpověz vysvětlením, co je to nezrozenost, a bude-li třeba vymezit spravedlnost, dej pohotově odpověď, co znamená netělesný. Budeš-li konečně dotázán, co znamená nezničitelnost, řekneš, že má zcela týž význam /*sémasia*/ jako milosrdenství či soud.

[II, 473] Takto nechť všechny pojmy přecházejí v sebe navzájem /jsou vůči sobě konvertibilní/, aniž by se jeden od druhého odlišovaly nějakým vlastním obsahem /*emfasis*/. Pokud Eunomius zavádí tato pravidla, proč se potom Písmo obrací k božské přirozenosti různými jmény a nazývá Boha soudcem, spravedlivým, silným, trpělivým, pravdivým, milosrdným a mnoha dalšími označeními?

[II, 474] Jestliže žádnému z těchto jmen nepřipisujeme vlastní smysl /*ennoia*/, ale všechny jsou ve svém významu /*kata to sémainomenon*/ sloučeny do jediné směsi, bylo by zbytečné užívat o jediné věci více označení /*epónymia*/, protože by se tato jména navzájem neodlišovala žádným významovým rozdílem.

[II, 475] Kdo by však byl natolik nesoudný, aby nevěděl, že božská přirozenost, ať už je svou podstatou cokoli, je jediná, jednoduchá, jediné formy a nesložená, a v žádném smyslu ji nelze chápat jako nějakou mnohotvárnou složeninu — avšak lidská duše, dlící na zemi a pohřbená v tomto životě, neschopna zřetelně vidět to, co hledá, snaží se k nepojmenovatelné přirozenosti přiblížit mnoha různými pojmy /*ennoiais*/, aniž by se ji v její skrytosti snažila zachytit jen na základě jediné myšlenky /*dianoia*/?

[II, 476] Jak by takové pochopení bylo snadné, kdyby nám k poznání Boha byl otevřen jen jediný přístup! Jenže my odvozujeme představu o moudrosti toho, kdo spravuje veškerenstvo, z moudrosti, která se v celém veškerenstvu zračí, a ponětí o jeho moci získáváme na základě jeho velkolepých divů; podobně z víry, že z něho všechno povstalo, dedukujeme, že jeho vlastní existence již nemá žádnou příčinu.

[II, 477] Πάλιν τὸ βδελυκτὸν τῆς κακίας νοήσαντες τὸ ἀναλλοίωτον αὐτοῦ καὶ ἀμιγῆς πρὸς κακίαν καταλαμβάνομεν τὴν τε τοῦ θανάτου διαφθορὰν κακῶν ἔσχατον εἶναι νομίσαντες ἀθάνατόν τε καὶ ἄφθαρτον τὸν ἀλλότριον παντὸς τοιούτου νοήματος ὠνομάσαμεν, οὐ τὸ ὑποκείμενον ταῖς ἐννοίαις ταύταις συνδιασχίζοντες, ἀλλ' ὅ τι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστίν, ἐν εἶναι πεπιστευκότες πρὸς πάσας τὰς τοιαύτας ὑπολήψεις οἰκείως ἔχειν τὸ νοηθὲν ὑπειλήφαμεν.

[II, 478] οὐ γὰρ μάχεται πρὸς ἄλληλα τὰ ὀνόματα κατὰ τὴν τῶν ἀντιθέτων φύσιν, ὥς εἰ τὸ ἐν ὑπάρχοι, μὴ ἂν αὐτῷ συνθεωρηθῆναι τὸ ἕτερον, ὥς οὐκ ἐνδέχεται ζῶν ἅμα καὶ θάνατον περὶ τὸν αὐτὸν νοηθῆναι, ἀλλὰ τοιαύτη ἐστὶν ἐκάστου τῶν ἐπὶ τῆς θείας φύσεως λεγομένων ἢ ἔμφασις, ὥστε καὶ ἰδιάζῃ τῷ σημαινομένῳ, μηδεμίαν ἴσχειν πρὸς τὸ συνονομαζόμενον ἐναντίωσιν.

[II, 479] τί γὰρ ἐναντιοῦται τῷ ἀσωμάτῳ τὸ δίκαιον, καὶ μὴ συμβαίνει κατὰ τὴν ἐννοιαν ἀλλήλοις τὰ ῥήματα; ποίαν δὲ μάχην ἢ ἀγαθότης ἔχει πρὸς τὸ ἀόρατον; οὕτως οὐδὲ τὸ ἄϊδιον τῆς θείας ζωῆς διπλοῖς ὀνόμασί τε καὶ νοήμασι γνωριζόμενον, τῷ ἀτελευτήτῳ καὶ τῷ ἀνάρχῳ, τῇ διαφορᾷ τῶν ὀνομάτων συνδιατέμνεται· καὶ οὔτε ταυτὸν ἐστὶ τῷ ἑτέρῳ κατὰ τὴν σημασίαν τὸ ἕτερον (τὸ μὲν γὰρ τὴν τῆς ἀρχῆς τὸ δὲ τὴν τοῦ τέλους ἀλλοτριώσιν ἔδειξεν) οὔτε μερισμόν τινα τοῦ ὑποκειμένου ἢ τῶν ἐπιθεωρουμένων αὐτῷ νοημάτων διαφορὰ παρεσκεύασε.

[II, 480] Τὰ μὲν δὴ παρ' ἡμῶν ταῦτα... ὁ δὲ σκοπὸς τῶν λεγομένων οὗτός ἐστι, τὸ μηδεμίαν εἶναι τῶν ποικίλων ὀνομάτων κατὰ τὰς ἐμφάσεις διαφορὰν.

[II, 481] ἀνάγκη δὲ πᾶσα, ὥς ἔοικεν, αὐτὴν ἐπὶ λέξεως παραθέσθαι τὴν ῥῆσιν, ὥς ἂν μὴ συκοφαντικῶς ἐπιφέρειν αὐτῷ τι τῶν οὐ προσόντων δοκοίημεν. τῶν γὰρ ἀληθῶν φησι λόγων ἐκ τῶν ὑποκειμένων καὶ δηλουμένων πραγμάτων λαμβανόντων τὴν ἐπίκρισιν καὶ τῶν ἑτέρων ἑτέροις πράγμασι συναρμοζομένων ὥσπερ αὖ καὶ τῶν αὐτῶν τοῖς αὐτοῖς, ἐξ ἀνάγκης δεῖν δυοῖν εἶναι θάτερον, ἢ καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ δηλούμενον πάντως ἕτερον ἢ μηδὲ τὸν δηλοῦντα λόγον ἕτερον.

[II, 482] ταῦτα καὶ πολλὰ ἐπὶ τούτοις ἄλλα τοιαῦτα πρὸς τὴν τοῦ προτεθέντος αὐτῷ σκοποῦ κατασκευὴν διεξέρχεται, ἐκβαλὼν τοῦ λόγου σχέσεις τινὰς καὶ παραθέσεις καὶ εἶδος καὶ μέτρον καὶ μέρος καὶ χρόνον καὶ τόπον, ὥς διὰ τῆς τούτων ὑπεξαιρέσεως τῆς οὐσίας ἐνδεικτικὴν τὴν ἀγεννησίαν γενέσθαι. ἢ δὲ κατασκευὴ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, λέξω δὲ τῇ ἐμαυτοῦ λέξει τὸ νόημα.

[II, 483] οὐκ ἄλλη τις, φησὶν, ἢ ζωὴ παρὰ τὴν οὐσίαν ἐστίν, ὥς ἂν μή τις σύνθεσις περὶ τὴν ἀπλὴν νοοῖτο φύσιν, πρὸς τὸ μετέχον καὶ μετεχόμενον τῆς ἐννοίας μεριζομένης· ἀλλ' αὐτό, φησὶν, ὅπερ ἐστὶν ἢ ζωὴ, οὐσία ἐστί, καλῶς τὰ τοιαῦτα φιλοσοφῶν. οὐ γὰρ ἂν τις ἀντείποι τῶν νοῦν ἔχόντων μὴ ταῦτα οὕτως ἔχειν.

[II, 477] A když uvážíme hrůznost zla, pochopíme, že on se nemůže změnit k horšímu a mít podíl na zlu. Proto když si uvědomíme, že největší zlo je rozklad smrti, nazýváme toho, který je zcela vzdálen pojmu smrti a rozkladu, nesmrtelným a nezničitelným. Ne že bychom štěpili to, k čemu se tyto pojmy vztahují */to hypokeimenon/*, naopak věříme, že je to jen jedno, ať svou podstatou cokoli, a předpokládáme, že uchopovaný předmět */to noéthen/* náleží ke všem našim představám.

[II, 478] Tato jména si navzájem neodporují na způsob protikladů, aby přítomnost jednoho vylučovala druhé, jako např. nelze přisuzovat jediné bytosti naráz život a smrt. Obsah každého z těchto obrátů týkajících se božské přirozenosti má sice svůj zvláštní význam */to sémainomenon/*, ten však není v protikladu vůči tomu, co vypovídají ostatní jména.

[II, 479] Je snad „spravedlivý“ protikladem „netělesného“, ačkoli se obě slova zcela neshodují svým smyslem */ennoia/*? Odporuje snad „dobrota“ „neviditelnému“? Podobně ani věčnost božského života, vyjadřovaná dvěma jmény a dvěma představami */onomasi kai noémasi/*, totiž jako „bez konce“ a „bez počátku“, není nijak rozdělena odlišností obou jmen. Jedno jméno tak není totéž co jiné, odlišné svým významem */sémasia/* (jedno totiž ukazuje nepřítomnost počátku a druhé nepřítomnost konce), zároveň však rozdíl představ */noématón/* nezpůsobuje žádné rozštěpení toho, čemu se připisují */tú hypokeimenú/*.

[II, 480] To je naše mínění... Smysl */skopos/* toho, co říká náš protivník, je asi ten, že různá jména se nijak neliší svým obsahem.

[II, 481] Bude myslím nutné doložit tuto jeho výpověď doslovným citátem, aby to nevypadalo, že mu neprávem přičítáme něco, co neřekl. „Pravdivost výpovědi */logón/*,“ jak sám uvádí, „závisí na věcech, k nimž se výpovědi vztahují a o nichž se vyjadřují; různým věcem odpovídají různé výpovědi a stejným věcem odpovídají stejné výpovědi. Nutně tedy platí jedno z obojího: buď se zcela liší i věci, o nichž se vypovídá, nebo se neliší ani výpovědi.“

[II, 482] Těmito a podobnými výklady směřuje k zamýšlenému cíli své argumentace: vylučuje totiž z výpovědi jakési relace a přídavky, druh, míru, část, čas a místo, aby se pomocí těchto výpustek „nezrozenost“ stala vyjádřením podstaty. Jeho argumentace vypadá asi takto (opíšu jeho myšlenku svými slovy):

[II, 483] „Život,“ jak míní, „není /v Bohu/ něco odlišného od podstaty, takže si nemůžeme v této jednoduché přirozenosti představovat nějaké skládání, jako by se předmět našeho uvažování */ennoia/* dělil na participující a participované; život je zde naopak totéž co podstata.“ To je nepochybně skvělá úvaha! Žádný rozumný člověk proti ní nemůže nic namítnout.

[II, 484] Ἀλλὰ πῶς τὸν λόγον ἐπὶ τὸν σκοπὸν συνεπέραναν; εἰ τὸ ἄναρχον σημαίνοντες, φησί, τὴν ζωὴν ἐσημήναμεν, ταύτην δὲ τὴν ζωὴν οὐσίαν λέγειν ὁ τῆς ἀληθείας ἀναγκάζει λόγος, αὐτῆς εἶναι τῆς θείας οὐσίας φησὶ σημαντικὸν τὸ ἀγέννητον. ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν μὴ γεγεννηθῆσαι παρ' ἑτέρου τὴν θείαν ζωὴν, ὅπερ σημαίνει ἢ τοῦ ἀνάρχου διάνοια, καὶ αὐτοὶ συντιθέμεθα, αὐτὸ δὲ τὸ διὰ τῆς τοῦ μὴ γεγεννηθῆσαι λέξεως σημανόμενον οὐσίαν νομίζειν μόνων τῶν ἐκ μανίας παραφερομένων οἰόμεθα.

[II, 485] τίς γὰρ οὕτως ἐξέστηκεν ὡς ὀρισμὸν οὐσίας τὴν μὴ γέννησιν ἀποφήνασθαι; ὡς γὰρ οἰκείως ἔχει πρὸς τὸ γεννητὸν ἢ γέννησις, οὕτω δηλαδὴ καὶ τῷ ἀγεννήτῳ ἐφαρμοσθήσεται ἢ μὴ γέννησις. ὁ οὖν οὐκ ἔστι περὶ τὸν πατέρα τῆς ἀγεννησίας ἐνδεικνυμένης, πῶς ἡμεῖς εἰς οὐσίαν τὴν τοῦ μὴ προσόντος ἐνδειξιν συντιθέμεθα; ἀλλ' ἑαυτῷ δοὺς τὸ μήτε παρ' ἡμῶν μήτε ἐκ τῆς τῶν τεθέντων ἀκολουθίας αὐτῷ συγχωρούμενον, τὸ σημαντικὸν τῆς θείας ζωῆς τὴν ἀγεννησίαν εἶναι τοῦ θεοῦ συνεπέραναν.

[II, 486] ὡς δ' ἂν μάλιστα καταφανὴς ὁ περὶ τὸν τόπον τοῦτον αὐτοῦ γένοιτο λῆρος, οὕτωςί τὸν λόγον διασκοπήσωμεν. δι' ὧν γὰρ ἐπὶ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν ἀγεννησίαν τὸν τῆς οὐσίας περιήγαγε λόγον, ἐξετάσωμεν εἰ μὴ κατὰ τὸ ἴσον διὰ τῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τοῦ υἱοῦ τὴν οὐσίαν εἰς τὴν ἀγεννησίαν ἀνάξομεν.

[II, 487] Δεῖ, φησί, τῆς αὐτῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰλικρινῶς μιᾶς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι λόγον, κἂν τοῖς ὀνόμασι καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ τάξει φαίνεται διάφορος· τῶν γὰρ ἀληθῶν λόγων ἐκ τῶν ὑποκειμένων καὶ δηλουμένων πραγμάτων λαμβανόντων τὴν ἐπίκρισιν καὶ τῶν ἑτέρων ἑτέροις πράγμασι συναρμοζομένων, ὥσπερ αὖ καὶ τῶν αὐτῶν τοῖς αὐτοῖς, ἐξ ἀνάγκης δεῖν δυοῖν εἶναι θάτερον, ἢ καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ δηλούμενον πάντως ἕτερον ἢ μηδὲ τὸν δηλοῦντα λόγον ἕτερον, μηδενὸς ὑποκειμένου πράγματος παρὰ τὴν τοῦ υἱοῦ ζωὴν, ὧς τις ἂν ἢ τὴν διάνοιαν ἐπερείσειεν ἢ τὸν ἕτερον λόγον ἐπιρρίψει.

[II, 488] μή τίς ἐστιν ἐν τοῖς εἰρημένοις ἀναρμοστία, ὡς οὐ δέον ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς τὰ τοιαῦτα λέγειν ἢ γράφειν; οὐχὶ καὶ ὁ υἱὸς αὐτός ἐστι ζωὴ εἰλικρινῶς μία; οὐχὶ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι προσήκει λόγον, κἂν τοῖς ὀνόμασιν ἢ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ τάξει φαίνεται διάφορος; οὐχὶ καὶ ἐπ' ἐκείνου τῶν δύο τὸ ἕτερον ἐξ ἀνάγκης στήσεται, ἢ καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ δηλούμενον πάντως ἕτερον ἢ μηδὲ τὸν δηλοῦντα λόγον, μηδενὸς ὑποκειμένου πράγματος παρὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὧς τις ἂν ἢ τὴν διάνοιαν ἐπερείσειεν ἢ τὸν ἕτερον λόγον ἐπιρρίψει;

[II, 484] Jenže jak k tomuto závěru dospěl: „Jestliže ‚bez počátku‘ znamená totéž co život a jestliže platí, že život nutně vyjadřuje samu podstatu, pak ‚nezrozený‘ znamená Boží podstatu.“ My jistě souhlasíme s tím, že Boží život se nezrodil z něčeho jiného, jak to vyjadřuje výraz „bez počátku“, že by však obrat „nezrodil se“ svým významem označoval podstatu, pokládáme za holé bláznovství.

[II, 485] Kdo by mohl být tak pomatený, aby absenci zrození pokládal za výměr podstaty? Jako totiž „zrozený“ implikuje zrození, tak nepochybně k „nezrozenému“ patří jeho absence. Poněvadž tedy nezrozenost vyjadřuje, co o Otci neplatí, jak bychom mohli toto vyjádření absence pokládat za samu podstatu? Eunomius se však neřídí tím, co je podle nás možné, ani co dovoluje logická argumentace, a stanovil, že nezrozenost znamená božský život.

[II, 486] Aby se však plně ukázala nesmyslnost jeho výkladů o této věci, podívejme se na ně takto: Zkoumejme, zda bychom podstatu Syna nepřevodili na nezrozenost stejným způsobem, jakým Eunomius učinil z nezrozenosti výpověď o podstatě u Otce.

[II, 487] Říká: „O témže a veskrze jediném životě může být jen jedna a táž výpověď /logos/, jakkoli se na základě různých pojmenování či způsobu a pořadí zdá být různá. Pravdivost výpovědí závisí totiž na věcech, k nimž se výpovědi vztahují a o nichž se vyjadřují; různým věcem odpovídají různé výpovědi a stejným věcem odpovídají stejné výpovědi. Nutně tedy platí jedno z obojího: buď se zcela liší i věci, o nichž se vypovídá, nebo se neliší ani výpovědi. Není tu však žádná jiná věc, o níž se vypovídá, a již by bylo možno mínit nebo pro ni užívat jiné výpovědi, nežli život“ Syna.

[II, 488] Je snad v tom, co jsme řekli, nějaká obtíž, která by bránila o jednorozeném Synu takto vypovídat či psát? Není snad i Syn „veskrze jediný život“? Neměla by snad i o něm být „jen jediná a táž výpověď, jakkoli se na základě různých pojmenování či způsobu a pořadí zdá být různá“? Nemusí snad i o něm „platit jedno z obojího: že se totiž buď zcela liší i věci, o nichž se vypovídá, nebo se neliší ani výpovědi, přičemž tu ovšem není žádná jiná věc, o níž se vypovídá a již by bylo možno mínit nebo pro ni užívat jiné výpovědi, nežli jeho život“?

[II, 489] οὐδὲν παρ' ἡμῶν τοῖς περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένοις παρὰ τοῦ Εὐνομίου ἐμμέμικται, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς ἤλθομεν τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς ἀκολουθίας, μόνον τοῦ υἱοῦ παρενθέντες τὸ ὄνομα. εἰ οὖν καὶ αὐτὸς μία ζωὴ εἰλικρινῆς πάσης συνθέσεως καὶ διπλῆς κεχωρισμένη καὶ οὐδὲν ὑπόκειται πρᾶγμα παρὰ τὴν τοῦ υἱοῦ ζωὴν (πῶς γὰρ <ἂν> ἐν τῷ ἀπλῷ μίξις ἀλλοτρίου πρᾶγματος ὑποπτεύοιτο; οὐ γὰρ ἂν ἔτι ἀπλοῦν εἴη τὸ μεθ' ἑτέρου νοούμενον), ἀπλῇ δὲ ζωὴ καὶ ἡ τοῦ πατρὸς οὐσία, ἀπλῆς δὲ ζωῆς κατ' αὐτὸν τὸν τε τῆς ζωῆς καὶ τὸν τῆς ἀπλότητος λόγον οὐδεμία τίς ἐστι διαφορά, οὔτε ἐπιτάσεως οὔτε ὑφέσεως οὔτε τῆς κατὰ τὸ ποσὸν ἢ ποιὸν ἐτερότητας τὴν παραλλαγὴν ἐμποιοῦσης, ἀνάγκη πᾶσα τὰ ταῖς αὐταῖς ἐννοίαις συμβαίνοντα καὶ ὑπὸ τῶν αὐτῶν προσηγοριῶν ὀνομάζεσθαι.

[II, 490] εἰ οὖν ἐν τὸ πρᾶγμα τὸ κατὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ζωῆς ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καταλαμβάνεται, οὐδεμίαν τοῦ τῆς ἀπλότητος λόγου καθὼς εἴρηται παραλλαγὴν δεχομένου, ἀνάγκη πᾶσα τὸ τῷ ἐνὶ ἐφαρμοζόμενον ὄνομα καὶ πρὸς τὸ ἕτερον προσφυῶς ἔχειν· ὥστε εἰ ἡ ἀπλότης τῆς τοῦ πατρὸς ζωῆς τῷ τῆς ἀγεννησίας ὀνόματι διασημαίνεται, μηδὲ πρὸς τὴν τοῦ υἱοῦ ἀπλότητα τὴν φωνὴν ἀνοικεῖως ἔχειν.

[II, 491] ὥσπερ γὰρ τὸ λογικὸν καὶ θνητὸν καὶ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν ἄνθρωπος ὀνομάζεται ὁμοίως ἐπὶ τε τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Ἀβελ καὶ οὐδὲν τὴν τῆς φύσεως ἐπωνυμίαν ὑπήμειψεν, οὔτε ἐπὶ τοῦ Ἀβελ τὸ διὰ γεννήσεως οὔτε ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τὸ ἄνευ γεννήσεως εἰς ζωὴν παρελθεῖν, οὕτως εἶπερ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον τῆς τοῦ πατρὸς ζωῆς ὄνομα τὴν ἀγεννησίαν ἔχει, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ υἱοῦ ζωῆς ἡ αὐτὴ ἐννοια τῇ αὐτῇ φωνῇ κατ' ἀνάγκην ἐφαρμοσθήσεται, εἶπερ δεῖ, καθὼς φησιν ὁ Εὐνόμιος, δυοῖν θάτερον, ἢ καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ δηλούμενον πάντως ἕτερον ἢ μηδὲ τὸν δηλοῦντα λόγον ἕτερον εἶναι.

[II, 512, 5] τὸ γὰρ παρ' ἡμῶν οὐδὲν ἕτερον ἦν ἢ τὸ τὴν ἀνάρχως οὔσαν ζωὴν ἀγέννητον δι' ἐπινοίας ὀνομάζεσθαι λέγειν, ὀνομάζεσθαι, οὐχὶ γίνεσθαι, καὶ τὴν εἰς τὸ ἀόριστον προῖοῦσαν τῇ τοῦ ἀφθάρτου σημαίνειν προσηγορίαν, οὐ ποιεῖν ἀφθαρτον, ἀλλὰ σημαίνειν οὔσαν τοιαύτην.

[II, 513] ὥστε τὸ μὲν ἀόριστον καθ' ἑκάτερον εἶναι τὴν θείαν ζωὴν τοῦ ὑποκειμένου ἴδιον εἶναι, τὸ δὲ οὕτως ἢ οὕτως τὰ ἐπιθεωρούμενα τῷ ὑποκειμένῳ νοήματα λέγεσθαι περὶ τὴν φωνὴν ἐστὶ μόνον τὴν ἐνδεικτικὴν τοῦ σημαινομένου νοήματος. ἐν νόημα περὶ τὴν θείαν ζωὴν τὸ μὴ ἐξ αἰτίας αὐτὴν εἶναι· τοῦτο ἢ τοῦ ἀγεννήτου λέξεις ἐνδείκνυται. ἕτερον νόημα περὶ τὴν θείαν ζωὴν τὸ ἀόριστον αὐτὴν εἶναι καὶ ἀτελεύτητον· τοῦτο ἢ τοῦ ἀφθάρτου προσηγορία παρίστησιν· ὥστε τὸ μὲν ὑποκείμενον εἶναι, ὅπερ ἐστίν, ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τε καὶ νόημα, τὸ δὲ μήτε ἐξ αἰτίας αὐτὸ εἶναι μήτε εἰς τὸ ἀνύπαρκτόν ποτε περιῖστασθαι, ταῦτα διὰ τῆς τῶν ὀνομάτων τούτων ἐπινοίας σημαίνεσθαι.

[II, 489] K tomu, co řekl Eunomius o Otci, jsme nic nepřidali, ale vyšli jsme z týchž předpokladů a sledovali též logický postup, pouze jsme doplnili jméno Syna. Platí, že i on je jediný život, zcela vzdálený jakékoli složenosti a podvornosti, a není tu žádná jiná věc, o níž se vypovídá, nežli život Syna (jak bychom totiž mohli v něčem, co je jednoduché, předpokládat příměs cizorodé věci? to, co bychom chápali jako spojené s jiným, nebylo by přece jednoduché). Rovněž platí, že i podstata Otce je jednoduchý život. Avšak jednoduchý život v sobě ani co do pojmu */logos/* života, ani co do pojmu jednoduchosti nepřipouští žádnou diferenci, neboť v něm ani nárůst ani úbytek ani odlišnost kvantity či kvality nezpůsobuje žádnou změnu. A co se shoduje ve svém smyslu */ennoiais/*, musí být nutně nazýváno touž výpovědí */proségoria/*.

[II, 490] Pokud tedy v Otci i Synu nacházíme touž věc, totiž jednoduchý život, a pokud jak jsme řekli, pojem jednoduchosti nepřipouští žádnou změnu, pak jméno, které náleží jednomu, nutně patří i druhému. Pokud se tedy jednoduchost Otcova života označuje jménem „nezrozenost“, nebude tento termín nepatřičný ani pro jednoduchost Syna.

[II, 491] Rozumná smrtelná bytost nadaná intelektem a věděním se totiž nazývá „člověk“ v případě Adama i Ábela, a označení přirozenosti se přitom nijak nemění tím, že Ábel obdržel život zrozením, zatímco Adam bez zrození. Podobně v našem případě: pokud jednoduchost a nesloženost Otcova života nese jméno „nezrozenost“, pak má tento termín nutně též smysl */ennoia/* v případě Synova života, pokud ovšem podle Eunomiovy zásady nutně „platí jedno z obojího: buď že se zcela liší i věci, o nichž se vypovídá, nebo se neliší ani výpovědi“.

[II, 512] ... Co jsme chtěli vyjádřit, nebylo nic jiného než toto: Že je */božský/* život bez počátku, nazýváme na základě lidské pojmotvorby */di' epinoias/* „nezrozenost“ (nazýváme to tak, aniž bychom tím jeho nezrozenost vytvářeli), a že pokračuje do nekonečna, označujeme výrazem „nezničitelnost“ (aniž bychom ho ovšem nezničitelným činili, jen vyjadřujeme, že takový je).

[II, 513] Nekonečnost božského života v obou směrech tedy náleží samotné věci, o níž se vypovídá */tú hypokeimenú/*, zatímco různá vyjádření představ, které se s touto věcí pojí */ta epitheórúmena tó hypokeimenó noémata/*, se týkají pouze termínu, který označovanou představu postihuje. Jednou z představ */noéma/* o božském životě je to, že nepochází z žádné příčiny. To vyjadřuje slůvko „nezrozený“. Jinou představou o božském životě je, že je neomezený a bez konce. To ukazuje výraz „nezničitelný“. Sama věc, o níž se vypovídá */hypokeimenon/*, je tedy, čím je, vyvýšena nad každé jméno a nad každou představu. Lidská pojmotvorba však svými jmény vyjadřuje, že tato věc nepochází z žádné příčiny a že se nikdy neobráť v nicotu.